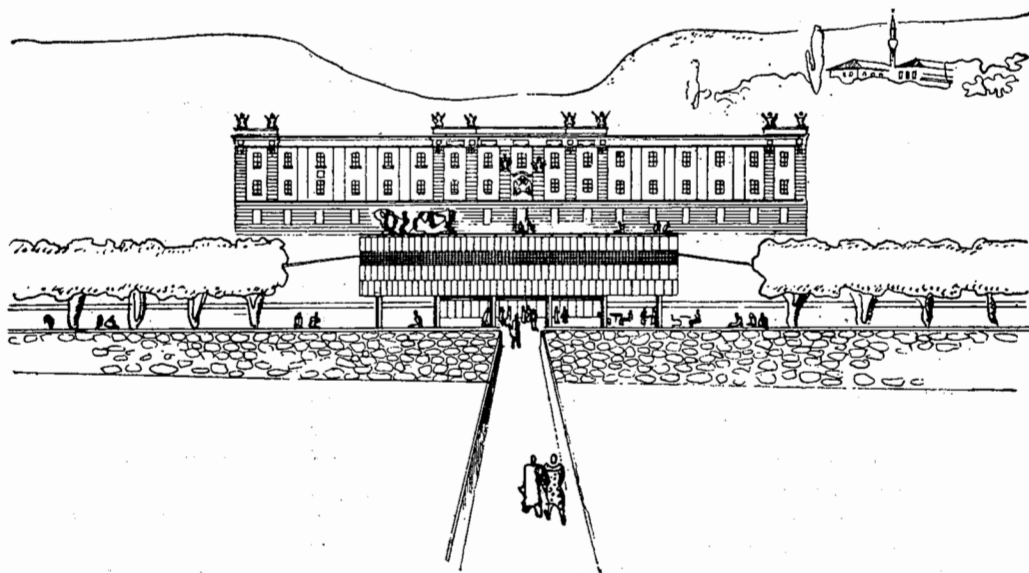

OD DOMA TEHNIČKE RADINOSTI DO DOMA UMJETNOSTI¹⁾

Koncem 19. stoljeća nastala je kod stanovotih skupina umjetnika težnja da izgrade svoje izložbene paviljone. Redovno ti paviljoni nisu nikakve velike građevine, već malena svetišta umjetnosti. Tako su nastali: Secesija u Beču (Olbrich)²⁾ Mánes u Pragu (Gočar)³⁾ Jakopičev paviljon u Ljubljani (Fabiani)⁴⁾ itd. Takvi paviljoni brzo postadoše žarišti-

Umjetnički paviljon u Dušanovom parku — izgled

¹⁾ Štampano u časopisu »Tehnički vjesnik« Zagreb 1942., br. 7—9. Ovdje su ispuštene I i III varijanta, a prenesena samo II.

²⁾ Josef Maria Olbrich (1867—1908), austrijski arhitekt; uz J. Hoffmanna i M. Fabianija, osnivač bečke secesije.

³⁾ Josef Gočár (1880—1945), češki arhitekt, profesor arhitekture na Akademiji za likovnu umjetnost u Pragu.

⁴⁾ Maks Fabiani (1865—1963), arhitekt, slovenačkog porijekla, jedan od najistaknutijih predstavnika bečke secesije, suradnik O. Wagnera i profesor na Tehničkoj akademiji u Beču. Zajedno sa arh. Plečnikom postavio je temelje novijoj slovenačkoj arhitekturi.

ma umjetničkog stvaranja. Redovno ne služe samo likovnim umjetnostima. Na pr. u bečkoj Secesiji izlažu se osim slika i knjige, a održavaju se i plesne priredbe, koncerti itd. Dakle, ukratko: takvi paviljoni mogu postati stjecištima sviju umjetnosti.

Društvo »Cvijeta Zuzorić« u Sarajevu željelo je svojim skromnim sredstvima izgraditi takav umjetnički paviljon.

Kada se želi skromnim sredstvima postići maksimalan efekat, treba potražiti pozadinu, koja bi svojim refleksom obogatila podignuti objekat. Tako je izbor pao na bivši Dušanov park — kao najsunčaniji perivoj Sarajeva. Perivoj je u blizini Miljacke, tj., vode. U pozadini je kasarna koja nas svojim rampama i travnjacima podsjeća na schönbrunsku arhitekturu.

Novi paviljon bi u spomenutom perivoju došao na mjesto gdje se prije rata nalazio kiosk sa kavanicom, a kavana bi se smjestila u prizemlje paviljona.

Zamisao paviljona u sklopu sa kavanicom ima prednost, što bi takva kavana postala stjecištem kulturnog i umjetničkog sarajevskog svijeta i života, a umjetnički paviljon bi time postao žarištem toga života.

Kavanica u paviljonu ima, osim toga, i mogućnost ljetnog plasiranja u slobodnom prostoru, a može služiti i kao buffet za vrijeme raznih priredaba u prvom katu paviljona.

U prizemlju bi, pored kavane, a odvojeno od nje, bile još dvije prostorije za upravu spomenutog društva umjetnosti, te vestibul u sredini sa stepeništem.

U prvome katu bi bili izložbeni prostor elastične osnove, da ga možemo upotrijebiti i za izložbe i za razne druge priredbe.

Za razne priredbe su potrebne dvije dvorane: veća i manja. Manja treba da je tako udešena da može služiti i kao pozornica za plesne priredbe, koncerte, muziku, literarne večeri, predavanja i slično, dok bi veća istovremeno služila kao auditorij. Mala dvorana bi se od veće mogla odvojiti vratima na posmik i spojiti sa nekoliko stepenica, a eventualno i sa podom u dvije razine.

Za izložbe je potreban velik prostor sa četiri zida, koji se može podijeliti niskim pregradama, kulisama, smještenim slobodno u prostoru tako da dobijemo veće i manje prostore, i niše, već prema vrsti slika i plastika koje se izlažu. Kulise treba da su mnogo niže od stropa kako bi time zadržale cjelinu i kontinuitet prostora. U prostoriji nam je potrebno što više stijena za slike i maksimalna koncentracija promatrača tih slika. Stoga, što manje otvora — prozora u stijenama!

Osvjetljenje treba da je takvo da ne zablješćuje oči i da se ne reflektira od izlaganih slika. Dakle, izvor svjetla treba sakriti na način električnog difuznog svjetla. To je moguće postići dovođenjem donjeg svjetla kroz kontinuirani red prozora u konkavni sadreni pojas (reflektor) u stropu, odakle bi se svjetlo odbijalo tako da ne udara u oči i da se ne odražuje sa promatranih slika. Sredinu prostora bi trebalo, osim toga, osvijetliti nadsvjetlom pomoću laterne u krovu.

Iz dvorane se pristupa na terasu stepenicama.

Na terasi je izložba skulptura. Za slikarsku izložbu i malu plastiku — apsolutna koncentracija: zatvoreni prostor. Za veliku plastiku: slobodan prostor vani. Kiparski simboli dali bi krunu arhitektonskoj koncepciji i stvorili bi siluetu prema ulici.

Smjer kretanja se u paviljonu nigdje ne smije ukrštavati. Pristup je u prizemlju u sredini, a zatim spiralno obilaženje u katu i na terasi, tako da se posjetilac nikad ne vraća na isto mjesto. Povratak sa terase bio bi posebnim vanjskim stubištem, odnosno rampom.

Vanjsku arhitektonsko-plastičnu koncepciju mogao bih označiti sljedećom trodjelnošću:

1. Miljacka sa bedemom ciklopskog zida;
2. Slobodno-stojeći umjetnički paviljon;
3. Iznad svega Kasarna sa okolišnim vijencem brda.

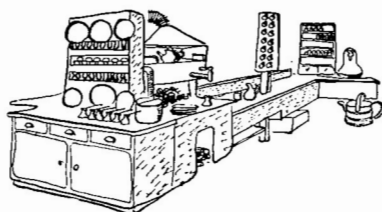
Prikazat ću još i pristup iz grada do samog paviljona. Najprometniju pješačku arteriju Sarajeva (Titova ulica — Bašćaršija) trebalo bi izravno povezati s paviljonom, tako da se građani Sarajeva već izdaleka upozore na kulturnu ustanovu, čiji cilj je kulturno unapređivanje građanstva. Poželjno bi bilo da se to kulturno žarište smjesti tako da se vidi iz glavne arterije.

Urbanistički bi se to donekle moglo postići tako da se produži čikma pokraj Bezistana duž još neizgrađenog novog Tašlihana i uz Gradsku štedionicu na već postojeću čikmu do malog pješačkog mosta u obliku kineskog brva preko Miljacke, u pravcu perivoja do umjetničkog paviljona.

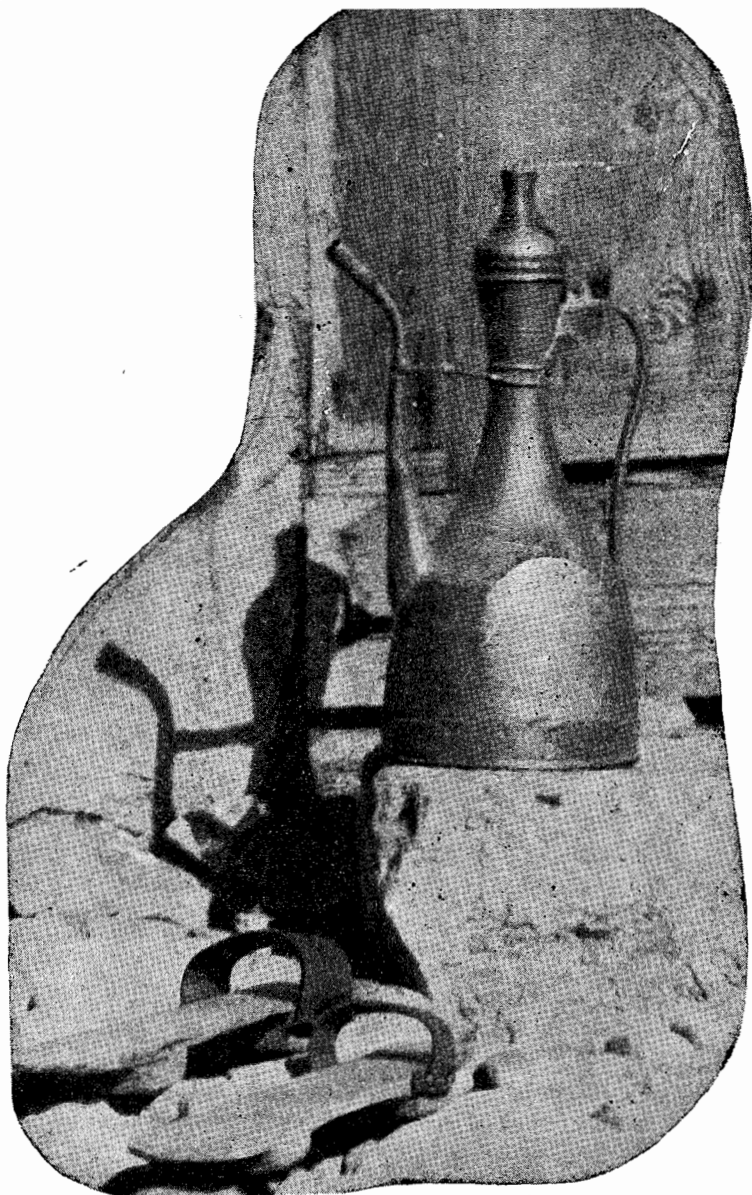
Prelazeći Miljacku, tj. žuboreću vodu, ulazimo ovako u zeleni perivoj do paviljona, koji je u prizemlju sav raspušten u kolonadu kako bi se dobilo što više pokrivene terase za kavanu ispod paviljona za vrijeme vremenskih nepogoda.

Dakle, intimni, društveni život u prizemlju, u kolonadi kavanice; totalna koncentracija u izložbenom prostoru u I katu; rasterećenje na terasi i u izložbi velikih kipova u slobodnom atriju. Tu se plastika projicira prema nebu i zelenilu okolnih brda, na kojima su kućice razasute poput dječjih igrački — jedinstven okoliš sa vanrednim panoramama u prekrasni orijentalni vrtni grad, koji se stepenasto uspinje prema Trebeviću i Poligonu!

I sva ta raznolikost doživljaja ima samo jednu svrhu: propagiranje umjetnosti!

Prostorni aranžman stare kafanice

Bižuterija pod vedrim nebom.